

Українська мова
Урок № 30.

Тема: Прикметник. Відмінкові закінчення прикметників

Мета: повторити відомості про прикметник, розглянути поняття про відмінкові закінчення прикметників, їх творення з точки зору стилістики; формувати вміння розпізнавати відмінкові закінчення прикметників, правильно вживати їх у мовленні, вдосконалювати культуру усного й писемного мовлення; виховувати загальнолюдські цінності.

Обладнання: підручник, дидактичний матеріал.

ХІД УРОКУ:

- I. Організаційний момент
- II. Оголошення теми і мети уроку
- III. Мотивація навчальної діяльності учнів

IV. Актуалізація опорних знань

Перш ніж перейти до теми нашого уроку, давайте з вами пригадаємо, що нам відомо про прикметник.

Фронтальне опитування.

1. *Яка частина мови називається прикметником? Наведіть приклади.*
2. *Що означає прикметник?*
3. *На які питання відповідає прикметник?*
4. *Які морфологічні ознаки має прикметник?*
5. *Яку синтаксичну роль виконує прикметник?*
6. *На які групи за значенням поділяються прикметники?*
7. *Що таке якісні прикметники? На які питання вони відповідають? У чому їх особливість? Наведіть приклади.*
8. *Що таке відносні прикметники? На які питання вони відповідають? У чому їх особливість? Наведіть приклади.*
9. *Що таке присвійні прикметники? На які питання вони відповідають? У чому їх особливість? Наведіть приклади.*
10. *Чому відбувається перехід прикметників з однієї групи за значенням в іншу? Наведіть приклади.*
11. *Які є ступені порівняння прикметників?*

V. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

Прикметник може змінювати рід число та відмінок. Відмінювання — важлива властивість прикметника. Вона допомагає узгоджуватися з іменником і робить нашу мову ще милозвучнішою.

В однині розрізняють прикметники чоловічого, жіночого та середнього роду, який визначається родом іменника. Наприклад: *головний біль, вищий ступінь, далека путь, довідкове бюро*.

Категорія числа прикметників має аналогічний характер — **форми числа прикметників узгоджуються з формами числа іменників**, з тією лише різницею, що ознаки роду повністю нейтралізуються у множині.

Наприклад: *пріоритетні (напрями, сфери, завдання), державні (доходи, інвестиції, вкладення, витрати)*.

За характером закінчень прикметники поділяють на групи — **тверду і м'яку** (*змішаний тип відмінкових закінчень мають лише прикметники з компонентом -лиций, -лице*).

До твердої групи належать прикметники, які в називному відмінку однини мають закінчення: чоловічого роду — **ий** або **нульове** (жіночого роду -а, середнього роду -е), напр.: *природний, зворотний, поточний, рад, готов, повинен, Ігорів, Миколин, Ольжин, Марин*.

Зразок словозміни:

Н. — природн-ий — природн-а — природн-е — природн-і

Р. — природн-ого — природн-ої — природн-ого — природн-их

Д. — природн-ому — природн-ій — природн-ому — природн-им

З. — як Н. або Р. *природн-у* як Н. як Н. або Р.

О. — природн-им — природн-ою — природн-им — природн-ими

М. — природн-ому (-ім) — природн-ій — природн-ому (-ім) — природн-их

Прикметники **м'якої групи** в називному відмінку однини чоловічого роду закінчуються на -ій (-їй), а жіночого роду на -я, середнього роду на -є, напр.: *всесвітній, дорожній, безкраїй*.

Зразок словозміни:

Н. — безкра-їй — безкра-я — безкра-є — безкра-ї

Р. — безкрай-ого — безкрай-ої — безкрай-ого — безкра-їх

Д. — безкрай-ому — безкрай-ою — безкрай-ому — безкра-їм

З. — як И. або Р. *безкра-ю* як Н. як Н. або Р.

О. — безкра-їм — безкрай-ою — безкра-їм — безкра-їми

М. — *безкрай-ому* — *безкра-їй* — *безкрай-ому* — *безкра-їх*

Запам 'ятайте! У формах місцевого відмінка однини чоловічого та середнього роду в науковому та діловому стилях перевага надається закінченню *-ому*.

Вибір закінчення не залежить від значення прикметника. Єдиним винятком з цього правила є слова **дружний і дружній**, в яких закінчення є показником різного лексичного значення. Порівняйте: **дружний** — “який відбувається одночасно, спільно, погоджено, злагоджено”, і **дружній** — “який виражає прихильність, довіру, дружлюбність”.

Прикметник **дружній** входить до складу терміносполучення **дружній вексель** — “фіктивний вексель, що, на відміну від справжнього векселя, не має відповідного забезпечення і використовується особами, які домовилися надати один одному вексель”.

Винятком із загального поділу на групи є також прикметники чоловічого та середнього роду на **-лиций, -лице**. Наприклад: *білолиций (-е), круглолиций (-е), червонолиций(-е)*, які мають змішаний тип відмінкової парадигми: в однині закінчення прикметників м'якої групи (крім називного та орудного відмінків), а в множині — твердої (крім називного).

VI. Закріплення матеріалу

Давайте з вами тепер повторимо те, що вивчили сьогодні на уроці

1. Бесіда з учнями:

- Які ступені порівняння прикметників ви знаєте?
- Які форми вони мають?
- Як утворюються?
- Які прикметники належать до твердої, а які – до м'якої групи?
- Які особливості відмінювання прикметників твердої групи?
- Які особливості відмінювання прикметників м'якої групи?
- Як відмінюються прикметники на *-лиций*?
- Навести приклади

VII. Підведення підсумків уроку.

1. «Мікрофон»: «На сьогоднішньому уроці я...».

VIII. Домашнє завдання. Виконати завдання:

1. Прикметники твердої та м'якої груп записати у дві колонки.

I. Величний, майстерний, давній, працьовитий, літній, сторонній, молодий, середній, присутній, батьків, Андріїв, Маріїн, мужній, задній, подорожній, певен, жив, ясен, ближній, колишній, житній, рад, художній, телячий, будній, сизий, земляні, смішні, братні, брудні, босі, вчорашні, голі, вірні, житні, рідні, заячі, майбутні, сухі, смішні, незабутні, могутні, брудні, заможні.

2. Переписати прикметники, на місці крапок дописуючи закінчення називного відмінка однини чоловічого роду. Визначити, до якої групи належить кожний прикметник. Навіщо прикметники поділено на групи?

Веснян..(ий), учорашн.. (ій), крайн.. (ій), модн.. (ий), городн.. (ій), кутн.. (ій), західн.. (ий), туг.. (ий), тямущ.. (ий), міцн.. (ий), зовнішн.. (ий).

3. Провідміняти прикметники навчальний, освітній, довгошій, самотній, самотній.

4. Записати прикметники у формі називного відмінка однини чоловічого роду. Указати на групи прикметників за типом відмінювання.

Прибережн..., братн..., пшеничн..., сінешн..., заможн..., природн..., художн..., мужн..., висок..., дружн...

5. Записати прикметники, додавши до них іменники. Виділити закінчення.

Визначити групу прикметників та іменників за м'якістю. Кривош..., городн..., дорожн..., природн..., самобутн..., порожн..., потужн..., безробітн..., дочірн..., завтрашн..., домашн..., дорожн..., коричнев...